

PAPER DETAILS

TITLE: Gömülü Teori Yaklasiminin Karsilastirmali Bir Incelemesi

AUTHORS: Bedirhan TEKE

PAGES: 190-203

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3032312>

Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi
Journal of Muallim Rifat Faculty of Education
ISSN: 2667-5234

Gömülü Teori Yaklaşım Türlerinin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*

Bedirhan TEKE**

Makale Bilgisi	ÖZET
<i>Geliş Tarihi:</i> 24.03.2023	Toplanan verilerin sistematik olarak incelenmesi sonucu, teori üretmeyi merkeze alan Gömülü Teori yaklaşımı hakkında kapsamlı bilgi sunulması için bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bir araştırma çalışması yapılmadan önce araştırmanın kapsamının ve sürecinin titizlikle hazırlanması gerekmektedir. Bu hazırlık aşamasında ise araştırmacı, çalışmasının kapsamına yönelik seçeceği araştırma yönteminin genel çerçevesini, bu yöntemin ne gibi özelliklerinin olduğunu, bu yöneme uygun olarak nasıl bir araştırma süreci yürüteceğini ve seçtiği yöntemi kullanırken odak noktasının neler olduğunu iyi bilmelidir. Bu sebeple bu çalışma, çalışmalarında Gömülü Teori yaklaşımını kullanmak isteyen araştırmacılara genel bir çerçeve vermek amacıyla yazılmış olup Gömülü Teori'nin ne olduğunu, yaklaşımın türlerini, bu türlerin özelliklerini, yaklaşıma ait araştırma sürecini ve bu süreç içerisinde göz önünde bulundurulması gereken bileşenler hakkında bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, yapılan çalışma aracılığı ile mevcut literatürdeki izlenimi genişleterek elde edilen sonuçların daha çeşitli olması umulmakta ve çalışmanın diğer araştırmacılara rehber olmada önemli bir yerinin olması öngörülmektedir. Anahtar Sözcükler: Gömülü Teori, Klasik Gömülü Teori, Sistematik Gömülü Teori, Yapılandırmacı Gömülü Teori
<i>Düzeltilme Tarihi:</i> 01.05.2023	
<i>Kabul Tarihi:</i> 02.05.2023	
<i>Basım Tarihi:</i> 21.07.2023	

A Comparative Review of Grounded Theory Approach Types

Article Info	ABSTRACT
<i>Received:</i> 24.03.2023	As a result of the systematic examination of the collected data, document analysis method was used in this study to provide comprehensive information about the Grounded Theory approach, which focuses on producing theory. Prior to commencing a study, the scope and process of the research should be carefully prepared. In this preparation stage, a researcher should know the general framework of the research method to be chosen for the scope of the study, in addition to specifying what features this method has, what kind of research process is to be carried out in accordance with this method, and what the focus is when using the method chosen. For this reason, this study aims to provide a general framework for researchers who intend to use the Grounded Theory approach in their studies, and give information about it, the types of this approach, the characteristics of these types, the research process of this approach and the components to be considered in this process. It is hoped that the results obtained will become more diverse as a consequence of expanding the view in the relevant literature with this study, and it is envisaged that the present study will contribute to the literature in terms of guiding other researchers.
<i>Revised:</i> 01.05.2023	
<i>Accepted:</i> 02.05.2023	
<i>Published:</i> 21.07.2023	

* Bu çalışma anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen bir çalışma olmadığı için Etik Kurul onayına ihtiyaç duyulmamaktadır.

** Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Matematik Eğitimi ABD, Kilis-TÜRKİYE, eposta: bedirhanteke@kilis.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8565-215X

Keywords: Grounded Theory, Classical Grounded Theory, Systematic Grounded Theory, Constructivist Grounded Theory

1. GİRİŞ

Gömülü Teori ya da bir diğer ismi ile Temellendirilmiş Kuram, kavramlar arasındaki ilişkilerin dikkate alınmasını, verilere gömülü halde olan olgunun keşfedilmesini ve keşfedilen olguya ait kuramın oluşturulmasını içeren bir yaklaşımdır (Glaser ve Strauss, 1967). Bu kuramın oluşturma süreci her ne kadar tıpsal sosyolojide temelini atmış olsa da zaman içinde psikoloji, sosyoloji, eğitim gibi birçok alanda popüler hale gelmiştir (Flint, 2005: 2). Ancak verilerin derinlemesine analizi sonucu kuram oluşturmayı amaçlayan, oldukça önemli ve literatüre katkı sağlayan çalışmalar yürütülmesine olanak veren Gömülü Teori yaklaşımının, yanlış anlaşılmasından dolayı çalışmalarda az kullanıldığı belirtilmektedir (Suddaby, 2006).

Bu çalışma, literatürde yer alan Gömülü Teori yaklaşımı üzerindeki sadece verilerin betimlenmesi şeklinde yorumlanan karmaşanın (Walsh, Holton, Bailyn, Fernandez, Levina & Glaser, 2015) ve bu yaklaşımın kullanımına ait yanlış anlaşılmanın (Suddaby, 2006) giderilmesi üzerine hazırlanmış olup Gömülü Teori yaklaşımını kullanmak isteyen araştırmacılara genel bir çerçeve sunmak, Gömülü Teori'nin ne olduğu, yaklaşımın türleri, bu türlerin özellikleri, yaklaşıma ait araştırma süreci ve bu süreç içerisinde göz önünde bulundurulması gereken bileşenler hakkında bilgi vermek amacıyla yazılmıştır. Bu nedenle çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma amacı doğrultusunda her bir konu sırasıyla “Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram) Yaklaşımı Nedir?”, “Gömülü Teori Türleri”, “Gömülü Teori’de Araştırma Süreci” ve “Gömülü Teori Sürecinde Yer Alan Bileşenler” şeklinde oluşturulan başlıklar altında aşağıda açıklanmıştır.

2. GÖMÜLÜ TEORİ (TEMELLENDİRİLMİŞ KURAM) YAKLAŞIMI NEDİR?

Gömülü Teori yaklaşımına ait literatür incelendiğinde bu yaklaşımın; Gömülü Teori, Temellendirilmiş Kuram, Örtük Teori gibi farklı adlarla sunulduğu görülmüştür (İlgar & İlgar, 2013; Arık & Arık, 2016). Bu sebeple çalışmanın bu bölümünden sonra, anlam bütünlüğünün sağlanması amacıyla isimlendirme olarak Gömülü Teori (GT) adlandırılması kullanılacaktır.

GT, sistematik olarak elde edilen verilerden anlam çıkartılması sonucu teori oluşturmaya dayanan bir araştırma yöntemidir (Glaser & Strauss, 2006: 2-6). GT, “Glaser & Strauss tarafından ölümcül hastalığa yakalanmış kişilerin ve hasta yakınlarının ölüme karşı nasıl tepki verdiklerini ele alan “Awareness of Dying” adlı çalışmanın yapılması sırasında geliştirilmiş ve teorisinin verilerden etkileşimli olarak nasıl üretilebileceğinin açıklandığı “The Discovery of Grounded Theory” adlı eserde sunulmuştur” (Glaser & Strauss, 2006: 22).

Araştırmacıların GT’ye yönelik bakış açıları incelendiğinde verilerden öneriler ve teoriler üretme (Taylor & Bogdan, 1998: 137), verilerin sistematik olarak toplanıp analiz edilmesi sonucu olgu hakkında tümevarımsal bir çıkarım yapma (Strauss & Corbin, 1998: 12), sistematik olarak birincil kaynaktan veri toplanan bir yöntem ve toplanan verilerde örtük olan teorilerin oluşturulması (Charmaz, 2006: 5) ve verilerden edinilmiş temaların birleştirilmesi sonucu teori

oluşturma işlemi (Willig, 2013: 70) olarak tanımladıkları görülmektedir. Araştırmacıların GT için yaptıkları bu tanımlar incelendiğinde, verileri sistematik olarak toplama ve analiz etme, süreç içerisinde tümevarımsal bir yol izleme ve GT'yi diğer nitel araştırmalardan farklı kılan teori oluşturma işleminin (Corbin & Strauss, 2007: 107) ortak olduğu görülmektedir. Bu ortak özelliklerde de ifade edilen sürekli karşılaştırma ve teorik örnekleme bileşenleri sayesinde bu yaklaşımın diğer nitel araştırma desenlerinden farklılaştığını vurgulanmaktadır (Strauss, 1987: 5; Glaser & Strauss, 2006: 46). Glaser ve Strauss (2006: 45-49) çalışmalarında sürekli karşılaştırma metodunu tekrarlı ve eşzamanlı veri toplama ve analiz etme süreci ile ilişkilendirirken teorik örneklemeyi, sürekli karşılaştırma metodu kapsamında oluşturulacak teori açısından verilerin aktarılmasına olanak sağlayan bir süreç şeklinde ifade etmektedir. Ancak burada oluşturulan teori özel durumları içermektedir. Bu nedenle GT'nin, bir fenomenin zamana bağlı değişiminde kullanılmasının daha uygun olacağı önerilmektedir (Merriam, 2009/2018: 29-30).

GT'de veriler daha çok görüşmelerden ve gözlemlerden elde edilirken, geniş çaplı dokümanlar gibi diğer nitel veri kaynaklarından da elde edilebilmektedir (Merriam, 2009/2018: 29-30). Ayrıca ele alınan konunun içeriğine göre GT de nicel veriler kullanılabilir veya nitel ve nicel yöntemler belli aşamalarda (analiz yöntemi açısından) bir araya getirilebilir. Ancak bu veri kaynaklarının hangisi kullanılırsa kullanılsın araştırmacı, verilere uygun kodlar geliştireceği için detaylı veri incelemesini kelime kelime yapması önerilmektedir (Strauss, 1987: 28).

Bu ifadeler sonucunda GT'nin özellikleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir (Glaser & Strauss, 2006):

- Veri toplama ve analiz aynı anda gerçekleşir.
- Kodlar ve kategoriler veriden üretilir.
- Veriler sürekli karşılaştırma metodu kullanılarak analiz edilir.
- Veri toplama ve analiz aşamalarının her birinde teori oluşturulur.
- Oluşturulan kategorilere ait bilginin sunulması, özelliklerinin açıklanması ve birbirleri arasındaki ilişkilerin tanımlanması amacıyla notlar alınır.
- Örneklem seçimi evrene genelleme yapma amacıyla değil, teorinin oluşturulmasına yöneliktir.
- Veri analizi sürecinin tamamlanmasıyla literatür taramasına geçilir.

Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda GT'nin ne olmadığını ise Suddaby (2006) aşağıdaki gibi özetlemektedir;

- GT, doğru önermeleri test etme ya da içerik analizi değildir.
- GT, formüllerin elde edilen verilere kolaylıkla uygulanması değildir.
- GT, basit değildir.
- GT, yönteminin eksikliğine bahane değildir.

Bir araştırmacı, ilgilendiği konuya özgü hiçbir teorinin mevcut olmaması veya ele alınamayacak kadar soyut bir teorinin mevcut olması durumunda GT'yi kullanmayı seçmektedir (Martin & Turner, 1986). Çünkü buradaki amaç, teori geliştirmektir. Bazı araştırmacılar GT'nin araştırmacılar tarafından net anlaşılamamasından dolayı GT'nin çalışmalarda kullanılmadığını eğer kullanılıyor ise yanlış kullanıldığını ifade etmektedirler (Walsh vd., 2015). Bu nedenle GT türleri hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.1. Gömülü Teori Türleri

Creswell (2015) ve Birks & Mills (2015) çalışmalarında GT türlerini: Glaser ile ilişkili Geleneksel/Klasik GT, Strauss ve Corbin ile ilişkili Sistematik GT ve Charmaz ile ilişkili olarak Yapılandırmacı GT şeklinde bir ayırım yapmışlardır (Chun Tie, Birks & Francis, 2019). Bu üç tür Glaser ve Strauss tarafından geliştirilen orijinal GT ile ilişkili olarak ele alınmaktadır.

Bu türlerin ilkinde (Geleneksel/Klasik GT-GGT) Glaser (1978) amacın, bireyler için ilgili bir davranış modelini açıklayan kavramsal bir teori oluşturmak olduğunu belirtmiştir (akt. Chun Tie vd., 2019). Creswell (2015) Klasik GT’de dikkat çeken noktanın, teori oluşturma sürecinin direkt verilere bağlı olarak gerçekleşmesinin gerekli görüldüğünü ve bu yüzden geçmişte belirlenen değişkenlere göre teorinin şekillendirilmesinin uygun olmayacağını belirtmiştir. Bu türlerin ikincisi (Sistematik GT-SGT), insanların doğru kabul ettikleri nesnelere, olgulara, olaylara ve davranışlara atfettikleri öznel anlamı ele alan simgesel etkileşimciliğe dayanmaktadır (Chun Tie vd., 2019). Bu iki GT türünün arasındaki farkın daha net anlaşılabilmesi için, bu türlere ait bilgiler Tablo 1’de verilmiştir (Jones & Alony, 2011).

Tablo 1. Klasik/Geleneksel GT ile Sistematik GT Özellikleri

Klasik/Geleneksel GT	Sistematik GT
Boş bir zihinle başlayın.	Nereden başlayacağınız konusunda genel bir fikre sahip olun.
Teori tarafsız sorularla ortaya çıkar.	Teori yapılandırılmış sorularla ortaya çıkar.
Kavramsal bir teorinin geliştirilmesi planlanır.	Kavramsal açıklama (durumların açıklaması) planlanır.
Teorik duyarlılık verilerin içine girmekten gelir.	Teorik duyarlılık yöntem ve araçlardan gelir.
Teorinin veya doğrulamanın güvenilirliği, verilerin temelinden türetilir.	Yöntemin titizliğinden dolayı, teori güvenilirlerdir.
Sosyal süreç tanımlanmalıdır.	Sosyal sürecin tanımlanmasına gerek yoktur.
Araştırmacı pasiftir.	Araştırmacı aktiftir.
Bazıları tarafından tek "gerçek" GT olarak kabul edilir.	Bazıları tarafından nitel veri analiz biçimi olarak kabul edilir.

(Jones & Alony, 2011, s. 99-100)

Bu türlerin üçüncüsü ise (Yapılandırmacı GT-YGT), katılımcıların sorgulama alanıyla ilgili olarak nasıl anlam oluşturdıklarına odaklanmaktadır. Bu türde teori, katılımcıların tecrübeleriyle oluşmaktadır (Chun Tie vd., 2019). Charmaz (2008: 464-467) Yapılandırmacı GT’nin özelliklerini çoklu gerçeklik, verilerin etkileşim yoluyla yapılandırılması, verilerin problematik, göreceli, durumsal ve parçalı olduğu, araştırmacının bulunduğu konumun gözlemi etkileyeceğinin varsayıldığı şeklinde açıklamaktadır. Birden fazla türün olması ve bu türlere ait yaklaşımların bulunması GT’nin yanlış anlaşılmasına olanak verme ihtimalinden dolayı, araştırmacıların ele aldığı problem durumlarına ve öznel bakış açılarına göre tercih yapmaları önerilmektedir (Şener, 2019). Tablo 2’de, araştırmacıların bu türler arasındaki seçimlerini etkileyen temel bileşenler verilmiştir (Singh & Estefan, 2018).

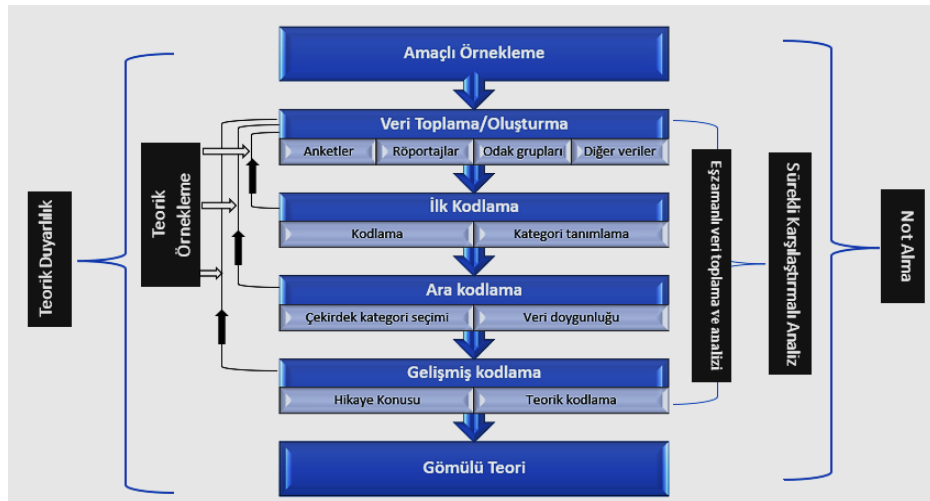
Tablo 2. Glaser, Strauss ve Corbin ve Charmaz GT Özellikleri

Seçim Alanı	Glaser	Strauss ve Corbin	Charmaz
Felsefi	Temel pozitivist düşünceler	Yorumlayıcılık	Yapılandırmacılık ve Pragmatizm
Araştırmacılar	Araştırmacılar objektif kalır.	Araştırmacılar veriden ve analizden uzaktır.	Araştırmacılar tutkuyla ilgilenir.
Odak	Tüm verileri açıklayan gömülü teoriyi geliştirmek	İyi organize edilmiş ve ayrıntılı gömülü teoriyi geliştirmek	İnsanların deneyimlerine ve yorumlarına dair teorik bir anlayış oluşturmak
Araştırma Bağlamı	Genelleme için bağlamdan bağımsız verileri keşfetmek amaçlanır.	Genelleme için yerel sorunları araştırma amaçlanır.	Yerel bağlam için yerel sorunları araştırma amaçlanır.
Analitik Üslup	Sürekli karşılaştırma; tümevarımsal yaklaşım; açık, seçici ve teorik kodlama	Sürekli karşılaştırma; tümevarımsal ve tümdengelimli yaklaşımlar; açık, eksenel ve seçici kodlama	Sürekli karşılaştırma; tümevarımsal, tümdengelimli; ilk, odaklanmış ve teorik kodlama
Yarar	Temel alanlarda daha geniş bir teori geliştirmek için uygundur.	Teorinin genelleştirilebilirliğini artırmak için çok çeşitli değişkenleri hesaba katmak uygundur.	Yerel bağlamında bir fenomenin tam genişliği ve derinliği ile bir teori geliştirmek için uygundur.

(Singh & Estefan, 2018, s. 7)

3. GÖMÜLÜ TEORİ'DE ARAŞTIRMA SÜRECİ

GGT, SGT ve YGT'de araştırma süreçleri tekrar eden bir döngüyü takip etmekte olup süreç içerisindeki farklar bileşen bazında olmaktadır. Ayrıca bu türlere ait GT araştırmalarında sürecin titizlikle yürütülmesi gerekmektedir. Şekil 1'de, örnek bir GT süreci verilmiştir (Chun Tie vd., 2019).

Şekil 1. Gömülü Teori Süreci (Chun Tie vd., 2019, s. 3)

GT’de araştırmacılar, çalışma için gerekli rneklemi seçtikten sonra (purposive sampling) sürekli karşılaştırma metodu (constant comparative analysis), teorik örnekleme (theoretical sampling) ve not alma (memoing) ile beraber yürütülen farklı kodlama evreleri yoluyla eşzamanlı veri toplama ve veri analizi sürecini takip ederler. Oluşturulan kategoriler gerekli seviyede aıklanıncaya kadar (theoretical saturation) teorik örnekleme yapılmaya devam edilir (Chun Tie vd., 2019). şekil 1 incelendiğinde, bu sürecin tekrarlanan döngüsel bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu kısımdan sonra GT’ye ait unsurlara yer verilecektir.

3.1. Gömülü Teori Sürecinde Yer Alan Bileşenler

Bu kısımda GGT, SGT ve YGT sürecinde araştırmacıların dikkat etmesi gereken bileşenlere yer verilecektir.

- **Amaçlı rnekleme (Purposive Sampling)**

GT sürecinde kullanılacak örneklemenin seçimi, kodların oluşturulması bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle araştırmacı amaçlı örneklemeyi kullanarak, GT sürecine yön veren ve araştırma sorularını cevaplayabilme potansiyeline sahip olan katılımcıları seçmektedir (Patton, 2002: 46; Chun Tie vd., 2019).

- **Sürekli Karşılaştırmalı Analiz (Constant Comparative Analysis)**

Katılımcılardan elde edilen verilerle beraber veri analiz süreci de eşzamanlı olarak başlamaktadır. Analiz sürecinde kodların ve kategorilerin oluşturulmasında sürekli karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanılmaktadır. şekil 1’de de grldğu gibi örneklem seğiminden teori oluşturuluncaya kadar devam eden sürekli karşılaştırmalı analiz yöntemi, veri setlerinin birbirleriyle karşılaştırılmasına olanak veren yinelemeli bir süreçtir (Glaser & Strauss, 2006: 106-113). Burada amaç, teorik kavramlar oluşturmak için olabildiği kadar verileri birbirleriyle etkileşime sokmaktır. Glaser & Strauss (2006: 105-113) alışmalarında sürekli karşılaştırmalı analiz yönteminin; (i) karşılaştırılacak olayların kategoriler içinde anlamlı olması, (ii) elde edilen kategori özelliklerini birleştirmesi, (iii) teoriye sınır getirmesi ve (iv) oluşturulan teorinin yazılması şeklinde dört aşamadan meydana geldiğini savunmuşlardır.

- **Not Alma (Memoing)**

GT sürecinde örneklem seğiminden bu dört aşamanın şekillenmesine kadar olan süreçte araştırmacının not alması en temel bilgidir. Bu sayede araştırmacı, oluşmakta olan teori üzerinde hem kendi fikirlerini hem de kategoriler üzerindeki kavramsal etkileşimin farkındalığını arttırmaktadır. şekil 1’de olduğu gibi, not alma bileşeni GT sürecinin tamamını kapsamakta ve bu nedenle teorik notlar yazma süreci olarak ifade edilmektedir (Hoda, Noble & Marshall, 2010).

- **Veri Toplama (Collecting Data)**

Daha önceden de bahsedildiği gibi GT sürecinde veri toplama ve analiz süreci aynı anda başlamakta ve devam etmektedir. Ayrıca araştırmacı, veri toplama sürecinde nitel ve nicel

verileri kullanabilmektedir. Mills, Birks & Hoare (2004) çalışmalarında bu verilerin toplanmasında görüşmelerin en sık kullanılan veri toplama aracı olduğunu ancak anketlerin, odak grupların ve dokümanların da GT sürecinde kullanılan diğer veri toplama araçları olduğunu belirtmişlerdir (akt. Chun Tie vd., 2019).

- **Kodlama (Coding)**

Kodlama, GT'nin yapı taşı olup, elde edilen verilerin anlamlandırılmasında rol oynamaktadır. Buradaki anlamlandırma işlemi, elde edilen verileri parçalayıp kavram oluşturma ve verilerin ne olduğunu açıklayıp soyut fikirler oluşturma sürecidir (Charmaz, 2006: 45-47). Toplanan verilerin analizi boyunca araştırmacı farklı kodlama çeşitlerini kullanmaktadır. Kodlama türünün seçimine ise araştırmacının ilk başta seçtiği GT türü yön verecektir. Tablo 3'te GT türlerinde kullanılan kodlama çeşitleri verilmiştir (Birks & Mills, 2015; Chun Tie vd., 2019).

Tablo 3. GT Türlerinde Kodlama Çeşitleri

Gömülü Teori Türü	Kodlama Terminolojisi		
	İlk Kodlama	Ara Kodlama	Gelişmiş Kodlama
GGT	Açık kodlama	Seçici kodlama	Teorik kodlama
SGT	Açık kodlama	Eksenel kodlama	Seçici kodlama
YGT	İlk kodlama	Odak kodlama	Teorik kodlama

(Chun Tie vd., 2019, s. 5)

- *Açık Kodlama (Open Coding)*

Açık kodlama, GT'deki kavramsal çözümlemenin başlangıcını oluşturmakta ve ilgilenilen fenomenin verilerde aktarıldığı gibi açıklanmasını ve kategorilere ayrılmasını kapsamaktadır (Glaser, 1978). Açık kodlama, verilerdeki kavramların ve anahtar kelimelerin tanımlanmasını ve bu ifadelerin satır satır kodlanmasını içerir. Araştırmacı bu süreçte, verileri anlamlandırarak topladığı verilerin benzerlik içerip içermediğini sürekli karşılaştırma yoluyla bulacaktır (Strauss & Corbin, 1998: 223-229).

- *İlk Kodlama (Initial Coding)*

İlk kodlama, fenomenleri karşılaştırmak ve elde edilen verileri benzerliklerine ve farklılıklarına göre ayırmayı ifade etmektedir. Araştırmacı verilere tümevarımsal olarak yaklaşır ve olabildiğince kod üretir. Bu sayede araştırmacı veri üzerine düşünmeye başlar ve GT'nin amacı doğrultusunda yeni kavramların oluşmasına zemin hazırlar (Charmaz, 2006: 47-49).

- *Seçici Kodlama (Selective Coding)*

Seçici kodlama, GT sürecinde oluşturulmak istenen temel teoriyi yapılandırmak amacıyla açık kodlama aşamasında oluşturulan kategorilerin bütünleştirilmesini ifade etmektedir. Burada araştırmacı ilk aşamada temellerini attığı temel kategoriye tanımlamalı ve diğer kategorilerle ilişkisini incelemelidir (Strauss & Corbin, 1998: 143-145). Burada oluşturulan temel kategori, sosyal yapının odaklandığı konu olup açık ve kapsayıcı olmalıdır (Glaser, 1978). Strauss ve Corbin (1998: 144)'e göre ise temel kategori, verilerin ana temasıdır ve ele alınan fenomenin açıklanmasında temeldir.

- **Eksenel Kodlama (Axial Coding)**

Eksenel kodlama, açık kodlama sonucunda oluşan kategorileri ve alt kategorileri birbirleriyle ilişkilendirilerek farklı şekilde tanımlamaktadır. Bu işlemin yapılmasındaki amaç, verilere gömülü olan olgunun ortaya çıkarılmasını sağlamaktır (Strauss & Corbin, 1998: 124).

- **Odak kodlama (Focused Coding)**

Charmaz (2006: 57) odak kodlamayı, bir önceki aşamada sık sık tekrar eden ve teori oluşturma süreci için önemli yere sahip kodların belirlenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu aşamada da ilk kodlama aşamasında olduğu gibi araştırmacının verilere ve kodlara karşı yakın olmasının gerekli olduğu tavsiye edilmektedir.

- **Teorik Kodlama (Theoretical Coding)**

Bu aşama kodlamanın son aşaması olarak kabul görmektedir. Mertens (1998), daha önceki aşamalarda oluşturulan ve yapılandırılan temel kategorilerin, bu aşamada doygunluğa ulaştığını ve sürekli olarak yeni kategoriler arama sürecinin tamamlanmış olduğunu belirtmektedir (akt. Jones & Alony, 2011). Teorik kodlama, doygunluğa ulaşmış kategorileri analiz ederek araştırmacıya oluşturulan kavramsal ilişkilerin uygunluğu için bir rehber rolündedir (Glaser, 1992; Glaser & Kaplan, 1996; Jones & Alony, 2011). Charmaz (2006: 63-66)'a göre teorik kodlama, odak kodlama aşamasının gelişmiş bir versiyonudur. Bu aşamada araştırmacı, temel kodların teoriyle nasıl bütünleşeceğini ve ne açıdan ilişkili olduğunu hikaye anlatarak vurgular. Bu nedenle hikaye, geliştirilmek istenen teorinin açıklanması olarak aktarılmaktadır (Chun Tie vd., 2019).

- **Teorik Duyarlılık (Theoretical Sensitivity)**

Bu aşamada araştırmacı verilerde neyin dikkate değer olup olmadığını, eğer önemliyse nasıl anlam çıkartabileceğini planladığı kısımdır. Kısaca teorik duyarlılık, araştırmacının verileri tanımlama yeteneğidir (Glaser, 1978). Teorik duyarlılık sayesinde araştırmacı, verilerden anlam çıkarır ve kavramlar arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurur (Arık & Arık, 2016). Glaser (1992: 27) çalışmada, GT ile uğraşan bir araştırmacının teorik duyarlılığa sahip olması gerektiğini, aksi halde GT yapmadığını belirtmiştir. Bu nedenle Şekil 1'de görüldüğü gibi, teorik duyarlılık araştırma sürecinin ilk başından son anına kadar devam etmektedir. Araştırmacının teorik duyarlılığını etkileyen bazı etkenler mevcuttur. Strauss & Corbin (1998: 41) çalışmalarında bu etkenleri;

- (1) araştırmacının okumaları (literatür ve çeşitli kaynaklar),
- (2) araştırmacının deneyimi ve mesleki geçmişi ve
- (3) ele alınan analitik süreç şeklinde sınıflandırmaktadır.

- **Çekirdek Kategori (The Core Category)**

Veri analizinin tamamlanmasıyla çeşitli kategoriler oluşmaktadır. Bu kategoriler arasından verilerdeki çeşitliliği en iyi yansıtan ve diğer kategorilerle tutarlı ilişkisi olan ana kategoriye Çekirdek Kategori denilmektedir (Glaser, 1978). Bir başka deyişle çekirdek kategori, araştırmanın ana temasını belirtmekle birlikte yapılan araştırmanın odak noktasının birkaç kelimeye indirgenmiş soyut halidir (Strauss & Corbin, 1998: 146). Ancak hangi kategorinin

çekirdek kategori olarak adlandırılmasının gerekli olduğunun tespiti için Strauss (1987) aşağıdaki gibi bazı kriterler öne sürmüştür;

- (1) “Mümkün olduğu kadar diğer kategoriler ile ilgili olan merkezi bir kategori olmalıdır.
- (2) Veri setinde sık sık tekrar eden kategori olmalıdır.
- (3) Kategorilerle ilişkili ve sık sık tekrarlandığı için doygunluğa ulaşması zaman alacaktır.
- (4) Çekirdek kategori, daha üst bir teori için çıkarım yapmaya fırsat tanır.
- (5) Çekirdek kategorinin ayrıntıları analitik olarak ele alındığından, genel teoriyi sistematik olarak ilerletmektedir.
- (6) Çekirdek kategori, analiz sonucunda maksimum çeşitlilik elde etmeye olanak tanır” (s. 36).

- **Teorik Doygunluk (Theoretical Saturation)**

GT’de doygunluğa, kategoriler için yeni veriler toplanılmadığında ve analiz sonucunda kategoriler için herhangi bir kodlama işlemi yapılmadığında ulaşılır (Glaser, 1978). Kısacası doygunluk, araştırmacının örnekleme işlemini sonlandırmasıdır (Glaser & Strauss, 2006: 61). Araştırmacı verilerin doygunluğa ulaştığından emin olduğu zaman kategorileri, GT ile bütünleştirmeye başlamaktadır (Teppo, 2015: 12). Böylece araştırmacı, veri toplama ve kodlama sürecini sonlandırabilir (Hoda vd., 2010). Ancak doygunluk veri setinde ortaya çıkan kavramların tekrarı olarak ifade edildiğinden yanlış anlaşılmaktadır (Charmaz, 2006: 113). Bu nedenle Glaser (2001), kategorilerde teorik doygunluğa ulaşıp ulaşılamadığının aşağıda verilen bazı kriterler aracılığı ile değerlendirilebileceğini ifade etmiştir (akt. Charmaz, 2006,);

- (1) “Kategoriler dahilinde hangi karşılaştırmaların yapıldığı incele.
- (2) Bu karşılaştırmalar sonucunda ne tür anlamların türetildiğini not et.
- (3) Bu anlamların ne ifade ettiğini belirle.
- (4) Yapılan karşılaştırmaların gelişmekte olan teoriyi ne derece ifade ettiğini sapta.
- (5) Eğer varsa başka yönlerden ifade edilebilirliğini test et.
- (6) Eğer varsa teoriyi, yeni kavramsal ilişkilere götürüp götüremeyeceğini tespit et” (ss. 113-114).

- **Teorik Örnekleme (Theoretical Sampling)**

Kategoriler oluşturmak için toplanan verilerin devamlılığını sağlayan ve bir önceki örneklemlerden elde edilen sonuçların yönlendirdiği yeni örneklemler bulma sürecidir. Buradaki amaç, veri çeşitliliği sağlamak için yeni katılımcılara veya yeni verilere ulaşmaktır (Jones & Alony, 2011). Bir başka deyişle teorik örnekleme, araştırmacının gelişmekte olan teorisi için hangi verilerin sistematik olarak nasıl toplanacağına karar vermesi anlamına gelmektedir (Glaser & Strauss, 2006: 45). Böylece araştırmacı var olan koşulları değiştirerek yeni örneklemler yapmaktadır. Bu sayede teorik örnekleme, sistematik olarak devam ederek gelişmekte olan teori tarafından şekillenmektedir (Strauss & Corbin, 1998: 203). Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, teorik örneklemin rastgele yapılmamasıdır. Eğer araştırmacı gelişigüzel bir yol izleyerek teorik örnekleme yapmaya karar verirse, çalışma odağından uzaklaşmakta ya da belirli bir planı sıkı sıkıya uygularsa analitik süreci kısaltabilmektedir (Strauss & Corbin, 1998: 203). Sonuç olarak teorik örnekleme sürecinde, genel sürecin gelişimi ortaya koyulmakta ve oluşturulan kategorileri açıklayacak kavramların, ifadelerin ve durumların

bulunması amaçlanmaktadır (Charmaz, 2006: 99). Bu süreç, kategorilerde doygunluğa ulaşılasıya kadar devam etmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Birçok yöntem var olan teorilerin doğruluğunu test ederken, birkaçı bir teoriyi gerçekten inşa etmeye çalışmaktadır (Glaser ve Strauss, 1967). Bu inşa aşamasında ise araştırmacının, planladığı araştırma kapsamında araştırma sürecini dikkatli bir şekilde açıklaması gerekmektedir. Bu açıklamanın yapılmasındaki gerekçe ise, gerçekleştirilen çalışmanın diğer araştırmacılar tarafından yapılarak elde edilen sonuçların geçerliğinin ve güvenilirliğinin sağlanmasına olanak vermesidir. Bu sebeple bu çalışma, çalışmalarında GT yaklaşımını kullanmak isteyen araştırmacılara genel bir çerçeve vermek amacıyla yazılmış olup GT'nin ne olduğu, yaklaşımın türleri, bu türlerin özellikleri, yaklaşıma ait araştırma süreci ve bu süreç içerisinde göz önünde bulundurulması gereken bileşenler hakkında bilgiler sunulmuştur.

GT yaklaşımı verilerin betimlenmesinden ziyade betimlenen veriler içerisinde araştırmacının büyük öneme sahip olguları keşfetmesine (Strauss & Corbin, 1998: 124), mevcut literatüre karşı hassasiyetlenmesine (Suddaby, 2006), analitik bir süreç boyunca ilerlemesine (Charmaz, 2006: 178) ve süreç sonunda teori oluşturmaya olanak sağlamaktadır. Bu olumlu çıkarımlarla birlikte çalışma sonucunda GGT, SGT ve YGT'nin araştırma sürecinde teorik duyarlılık, teorik örnekleme, sürekli karşılaştırmalı analiz, çekirdek kategori, süreç boyunca not alma, literatür inceleme ve süreç sonunda teori oluşturma gibi bazı aşamalarda ortak olduğu görülmektedir. Ancak bir araştırmacı bu üç tür arasında tercih yapmak isterse bazı kriterleri göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu kriterler aşağıda sunulmuştur (Creswell, 2015);

- (1) Araştırmacının süreç içerisinde ele aldığı işlemleri ifade etme derecesi nedir?
- (2) Analiz sürecinde kullanılacak olan kategoriler, önceden belirlenmiş midir?
- (3) Bir araştırmacı olarak, araştırma yürütücüsünün süreç içerisindeki konumu nedir?
- (4) Teori oluştururken çalışma, hangi soru tipiyle (muhtemel-spesifik) sonlandırılacaktır?
- (5) Araştırmacı kodlama aşamasında nasıl bir yol izleyecektir?

GT yaklaşımını prosedürüne uygun olarak kullanmak isteyen bir araştırmacı, geleneksel prosedürün dışına çıkarak kendi araştırma konusuna ve seçtiği GT türüne uygun bir süreç izlemesi gerekmektedir (Jones ve Alony, 2011). Bu nedenle, yapılan çalışma aracılığı ile mevcut literatürdeki izlenimi genişleterek elde edilen sonuçların daha çeşitli olması umulmakta ve çalışmanın diğer araştırmacılara rehber olmada önemli bir yerinin olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda diğer araştırmacılara;

- Literatürde yapılan çalışmaların GT bileşenleri bakımından incelenmesi,
- Nicel veriler kullanılarak bir GT çalışmasının planlanması (detaylı bilgi Glaser & Strauss, 2006:185) ve
- Bu yaklaşımın araştırmalarda daha fazla kullanılması önerilmektedir.

5. KAYNAKÇA

Arık, F., & Arık, I. A. (2016). Grounded Teori Metodolojisi ve Türkiye’de Grounded Teori Çalışmaları. *Akademik Bakış Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 58, 285-309. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhssbd/issue/32971/366444>

Birks, M., & Mills, J. (2015). *Grounded theory: a practical guide* (2. Baskı). London: SAGE.

Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis* (1. baskı). London: SAGE Publications.

Charmaz, K. (2008). Reconstructing Grounded Theory. P. Alasuutari, L. Bickman, & J. Brannen (Ed.), *The SAGE Handbook of Social Research Methods* (ss. 461–478). London: SAGE Publications.

Chun Tie, Y., Birks, M., & Francis, K. (2019). Grounded theory research: A design framework for novice researchers. *SAGE Open Medicine*, 7, 1-8. <https://doi.org/10.1177/2050312118822>

Corbin, J. M., & Strauss, A. L. (2007). *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed). Thousand Oaks, CA: SAGE.

Creswell, J. W. (2015). *Educational Research: Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (5. Baskı). Boston: Pearson.

Flint, N. (2005). Methodological Conundrums: Confessions of a Latent Grounded Theorist. *Australian Association for Research in Education Annual Conference*. Parrmatta, Sydney.

Glaser, B. G. (1978). *Theoretical Sensitivity*. Mill Valley, CA: Sociology Press.

Glaser, B. G. (1992). *Basics of grounded theory analysis*. Mill Valley, CA: Sociology Press

Glaser, B. G. (2001) *The grounded theory perspective: Conceptualization contrasted with description*. Mill Valley, CA: The Sociology Press.

Glaser, B. G., & Kaplan, W. D. (1996). *Gerund grounded theory: The basic social process dissertation*. Mill Valley, CA: Sociology Press.

Glaser, B. G., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine.

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (2006). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine Publishing.

Hoda, R., Noble, J., & Marshall, S. (2010). Using Grounded Theory to study the human aspects of Software Engineering. In *2nd Workshop on Human Aspects of Software Engineering, HAoSE 2010 - SPLASH 2010 Workshop Summary*. <https://doi.org/10.1145/1938595.1938605>

- Ilgar, M. Z., & Ilgar, S. C. (2013). Nitel bir araştırma deseni olarak gömülü teori (temellendirilmiş kuram). *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 197-247.
- Jones, M., & Alony, I. (2011). Guiding the use of Grounded Theory in Doctoral Studies: An Example from the Australian Film Industry. *International Journal of Doctoral Studies*, 6, 95-114. <https://doi.org/10.28945/1429>
- Martin, P. Y., & Turner, B. A. (1986). Grounded theory and organizational research. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 22(2), 141-157. <https://doi.org/10.1177/002188638602200207>
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayınları (Orijinal yayın tarihi, 2009).
- Mertens, D. M. (1998). *Research methods in education and psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mills J., Birks M., & Hoare K. J. (2014). Grounded theory. In: Mills J and Birks M (eds) *Qualitative methodology: a practical guide* (pp. 107-121). London: SAGE.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Singh, S., & Estefan, A. (2018). Selecting a Grounded Theory Approach for Nursing Research. *Global Qualitative Nursing Research*, 5, 1-9. <https://doi.org/10.1177/2333393618799571>
- Strauss, A. L. (1987). *Qualitative Analysis For Social Scientists*, Cambridge University Press, New York.
- Strauss, A. L., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Newbury Park, CA: Sage.
- Suddaby, H. (2006). From The Editors: What Grounded Theory Is Not. *Academy of Management Journal*, 49 (4), 633-642. <https://doi.org/10.5465/amj.2006.22083020>
- Şener, E. (2019). Gömülü teori yaklaşımının yönetim araştırmalarında kullanımı. *Nitel Sosyal Bilimler*, 1(1), 22-47. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nsb/issue/51274/648636>
- Taylor, S. J., & Bogdan, R. (1998). *Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource* (3. baskı). New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Teppo, A. R. (2015). Grounded Theory Methods. A. Bikner-Ahsbabs, C. Knipping and N. Presmeg (Ed.), *Approaches to qualitative research in mathematics education* (pp. 3-21). USA: Norma Presmeg.
- Walsh, I., Holton, J. A., Bailyn, L., Fernandez, W., Levina, N., & Glaser, B. (2015). What grounded theory is ... a critically reflective conversation among scholars. *Organizational Research Methods*, 18(4), 620-628. <https://doi.org/10.1177/1094428114565028>

Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research in Psychology* (3. baskı). Berkshire: Open University Press [McGraw-Hill Education].

6. EXTENDED ABSTRACT

Prior to commencing a study, researchers should consider certain aspects related to the relevant work and plan the research process accordingly. Such aspects may include the necessity to determine the research method and research problems as well as the purpose in accordance with the determined method, besides careful planning of the research process prepared in accordance with the method. From this standpoint, this study aims to provide a general framework for researchers who want to use the Grounded Theory approach in their studies, give information about it, the types of this approach, the characteristics of these types, the research process of this approach and the components to be considered in this process.

In the event that researchers have decided to use the Grounded Theory approach in their studies, they should first state which type of this approach (Traditional/Classical Grounded Theory, Systematic Grounded Theory and Constructivist Grounded Theory) will be used. The reason for making this distinction is that each type has a different purpose and shapes research processes in line with the relevant purpose. As an example, in the Traditional/Classical Grounded Theory, the creation of a theoretical process is achieved by adhering to direct data, while in the Systematic Grounded Theory, it is formed by interpreting the facts that individuals consider right. Thus, if researchers want to use the Grounded Theory approach in their studies, they should clearly and meticulously determine the purpose of their studies.

Another point that researchers who intend to use the Grounded Theory approach in their studies should pay attention to is the necessity to comprehend the research process followed in this approach. Although this process is perceived as easy and applicable at first glance, it continues in a repeating cycle over a long period of time. Therefore, researchers are to spend a certain amount of effort and time to reach research results while employing this approach in their studies. Despite this, it also turns out that a study may fail to reach a consistent and certain result. The reason for this is the complexity of the researchers' ideas about the type of research process to be used in the Grounded Theory approach, or what the components are related to this process and the importance of these components. Therefore, researchers' knowledge about the general framework and research processes of the methods chosen play a critical role in the validity and reliability of the results.

In the Grounded Theory approach, the selection of the study sample for the purpose is an important step and directs the research process. In the case that the right study sample is not selected, researchers will end up wasting effort and time, and as a result of the study, they are likely to have trouble in producing theory in accordance with the research purpose. Another important step involves the simultaneous collection and analysis of data. A positive aspect of a research process operating in this way is that it allows researchers to collect valid data without straying from the issues they are actually dealing with. As long as researchers follow this process meticulously and patiently, they will successfully perform the theoretical sampling process, which is one of the focal points of the Grounded Theory approach; and when there is no new data to be obtained, they will be able to move to the other important stage, i.e., the theoretical saturation stage.

Researchers should take notes from the beginning to the end of a research process in which the Grounded Theory approach is employed and combine their subjective ideas about the emerging theory in line with these notes with the categories they have formed. The reason is that it allows researchers to plainly perform the code generation process, which plays an important role in extracting the data and reaching the abstract meanings represented by such data, by sticking to the research process. However, researchers should follow the coding stages that are specific to the approach they have chosen during the coding process and reach the core category that represents the focus of the study among the categories created as a result of these stages.

It can be suggested that the results to be obtained can have a more consistent and solid basis to the extent that the researchers who intend to use the Grounded Theory approach as a method explain the research process and the procedures to be applied within the scope of the components. For this reason, with this study, it is hoped that the results obtained can turn out to be more diverse as a consequence of expanding the view in the relevant literature, and it is believed that the present study will contribute to the literature in terms of guiding other researchers.